

**«НИ ВІТРУ В ГАЇ, НІ ХМАРИНКИ В НЕБІ / ЛИШ ЗОЛОТА ГРОЗА
В ДУШІ МОЇЙ»....(КОНЦЕПТ ДУША – ВАЖЛИВИЙ ФРАГМЕНТ МОВНОЇ
ПОЕТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ)**

**«NO WIND IN THE GROVE, NO CLOUDS IN THE SKY / JUST A GOLDEN STORM
IN MY SOUL».... (THE CONCEPT OF THE SOUL IS AN IMPORTANT FRAGMENT
OF THE LINGUISTIC POETIC PICTURE OF THE WORLD)**

Прокопович Л.С.,

orcid.org/0000-0002-4882-5322

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівського державного університету*

У статті розглянуто словникову, текстову та психолінгвістичну характеристику концепту *душа*. Доведено, що вибір методів дослідження визначається специфікою вивчення об'єкта, а саме різними видами лінгвістичного аналізу – компонентним, контекстним, лінгвоестетичним, лінгвостилістичним. Розкрито стрижневе поняття "концепт", його зміст, встановлено взаємозв'язок з іншими поняттями та структурно-семантичними категоріями. Визначено основні складові концепту *душа* у поетичних текстах другої половини ХХст. та здійснено їх концептуальний аналіз, з'ясовано семантико-функціональне навантаження та усталення їх в статусі мовно-естетичних знаків культури.

На конкретних прикладах продемонстровано, що лінгвопоетичний розвиток слова-образу *душа* пов'язаний із його загальним значенням 'внутрішній психічний стан людини', з її настроями, переживаннями та почуттями. Мовообраз *душі* експресивно збагачують його епітетні характеристики, генитивні та предикативні метафори, метафори персоніфікації, порівняння.

Фразеологічні одиниці, виявлені в поетичних текстах з компонентом *душ*, корелюють з духовним особистісним кодом людини і є елементом етносвітогляду народу.

На рівні поетичного словника семантичне значення мовообразу *душа* розгортається в площину духовних витоків та безсмертя народу, супротиву життєвим випробуванням.

Кожен із образів має широке коло семантичних варіантів на різних рівнях, до яких входять як загальноприйняті трактування, так і суто авторські інтерпретації. Багатство й оригінальність семантичних трансформацій аналізованих образів засвідчує самобутність поетичного мовлення митців, вказує на їх місце в індивідуальній мовній картині світу в цілому. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розгляді лінгвостилістичної інтерпретації поезії початку ХХІ століття.

Ключові слова: концепт, лінгвоконцептологія, концептосфера, мовно-естетичні знаки національної культури, семантичне значення, генитивна метафора, предикативна метафора, епітет, порівняння.

The article considers the vocabulary, text and psycholinguistic characteristics of the concept *soul*. It has been proved that the choice of research methods is determined by the specifics of the study of the object, namely the different types of linguistic analysis – component, contextual, linguistic-aesthetic, linguistic-stylistic. The core concept of "concept", its content, the relationship with other concepts and structural-semantic categories have been revealed. The main components of the concept *soul* in the poetic texts of the second half of the twentieth century have been identified and their conceptual analysis has been carried out, the semantic-functional load and their establishment in the status of linguistic and aesthetic signs of culture have been clarified.

Specific examples have shown that the linguistic and poetic development of the word-image of the *soul* is associated with its general meaning of the "inner mental state of a person", with one's moods, experiences and feelings. The language of the *soul* is expressively enriched by its epithelial characteristics, genitive and predicative metaphors, metaphors of personification, comparison.

Phraseological units found in poetic texts with a *soul* component correlate with the spiritual personal code of a person and are an element of the ethnic worldview of the people.

At the level of the poetic vocabulary, the semantic meaning of the linguistic image of the *soul* unfolds in the plane of the spiritual origins and immortality of the people, resistance to the trials of life.

Each of the images has a wide range of semantic variants at different levels, which include both conventional interpretations and purely authorial interpretations. The richness and originality of the semantic transformations of the analyzed images testifies to the originality of the poetic speech of artists, points to their place in the individual linguistic picture of the world as a whole. We see the prospect of further research in the consideration of the linguistic-stylistic interpretation of the poetry of the beginning of the XXI century.

Key words: concept, linguoconceptology, conceptosphere, linguistic and aesthetic signs of national culture, semantic meaning, genitive metaphor, predicative metaphor, epithet, comparison.

Постановка проблеми. Життя слова в мові відбиває важливість для суспільної свідомості названого цим словом поняття, реалії та значення їх в житті людини. Зовсім не випадково, що слово *душа* – наскрізний образ в народній творчості і в художній літературі. Специфіка мови художньої літератури полягає у тому, що всі поняття про *душу* переживають тут процес естетичного осмислення і всі вони трансформуються в світосприйманні людини і постають перед нами у конкретних чуттєвих образах – картинах та в узагальнених символах або концептах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній теорії мови актуальні міждисциплінарні дослідження, в яких поєднано лінгвальні та екстралінгвальні ракурси розгляду мовних явищ, ураховано теоретико-практичні здобутки різних галузей гуманітарного знання – філософії, психології, соціології, антропології, культурології, етнології, географії тощо. Вони формують стереометричну модель вивчення способів вербалізації уявлень людини про довкілля та саму себе як носія певної культури в контексті антропоцентричної парадигми мовознавства. На сьогодні такі підходи засвідчили, зокрема, дослідження концептів *час* (О.М.Задорожна, Л.В.Кравець, О.В.Кравченко), *воля* (С.М.Романчук, О.О.Яцкевич), *земля* (С.Я.Єрмоленко, Н.В.Калинюк, Т.І.Панькіна). Актуальність дослідження зумовлена тим, що мовні засоби вираження концепту *душа* вивчені ще недостатньо. Вони дещо розглядалися у В. Т. Скуратівського, А. К. Байбурина, В. В. Жайворонка, В. І. Кононенка, Т. В. Цив'ян, Н. Іовхімчук, С. Є. Нікітіної, О. Ю. Кукушкіної та ін.

Мета дослідження та формулювання завдань. Метою наукової розвідки – є комплексна словникова, текстова і психолінгвістична характеристика концепту *душа*. Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**: охарактеризувати стрижневе поняття "концепт" (розкрити його зміст, установити взаємозв'язок з іншими поняттями та структурно-семантичними категоріями); визначити основні складові концепту *душа* у поетичних текстах та здійснити їх концептуальний аналіз, з'ясувати семантико-функціональне навантаження та усталення їх в статусі мовно-естетичних знаків культури; розглянути частотність уживання, особливості контекстного використання як базових одиниць словника національної мови, будь-якої індивідуальної мовотворчості.

Вибір методів дослідження визначається специфікою вивчення об'єкта та поставленими завданнями: у роботі використано описовий

метод, різні види лінгвістичного аналізу – компонентний, контекстний, лінгвоестетичний, лінгвостилістичний, що є елементами концептуального аналізу.

Джерельну базу дослідження становлять: поетичні тексти М. Вінграновського, Л. Костенко, Б. Олійника.

Виклад основного матеріалу. Мову сьогодні розглядаємо передусім як основний засіб, що дає змогу пояснити сферу людської ментальності, поведінку людини, її світогляд, спосіб мислення, процеси породження думки, оскільки саме вона визначає спосіб членування світу у тій чи тій культурі, спосіб його опису, інтерпретації. Мову нині досліджують у різних ракурсах, наукових лінгвістичних парадигмах, серед яких основні – *антропоцентрична* і *дискурсцентрична*. Лінгвістична концептологія як окрема сфера концептології сформувалась порівняно нещодавно – на початку ХХІ сторіччя.

Важливий внесок у розвиток та становлення лінгвоконцептології зробили представники різних вітчизняних лінгвістичних шкіл, зокрема І. Голубовська, С. Жаботинська, В. Жайворонко, А. Загнітко, В. Іващенко, В. Кононенко, Ж. Краснобаєва-Чорна, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Т. Радзієвська, О. Селіванова, М. Скраб, В. Ужченко, Г. Яворська та ін.

Чільне місце у цій галузі належить таким лінгвоконцептологам радянського чи пострадянського простору, як М. Алефіренко, Н. Арутюнова, С. Аскольдов, О. Бабаєва, В. Карасик, О. Кубрякова, Д. Лихачов, О. Рахіліна, Ю. Степанов, В. Телія. Праці представників західних шкіл, зокрема А. Вежбицької, Р. Джакендоффа, Д. Лакоффа, Ч. Філмора, У. Чейфа, безперечно становлять підґрунтя для подальших розвідок у сфері лінгвоконцептології, що проектується на окремі фрагменти мовної і концептуальної картини світу, до яких належить і концепт *душа*.

У сучасному мовознавстві термін концептосфера має два значення. Згідно з першим, «концептосферу» називають також ідеосферою або «концептуальною моделлю світу»[1]. Зауважимо, в такому розумінні впроваджував цей термін і Д. Лихачов, який наголошував, що одна концептосфера може сполучатися з іншою, – скажімо концептосфера мови загалом, а в іншій – концептосфера інженерна практика, потім концептосфера родини, далі «індивідуальна концептосфера» [2, с. 282]. Цю думку розділяє і В. Карасик, який виокремлює онцептосфери «національні, етнічні, групові й індивідуальні»[3].

Тематичну класифікацію концептосфер пропонує Г. Слишкін, зокрема, він пише: «...кон-

цепти, що існують в індивідуальній свідомості мовної особистості або в колективній свідомості, можна класифікувати за тематичними ознаками», а «класифіковані за тематичними ознаками концепти варіюють психологічну, геометричну, фізіологічну концептосфери» [4, с. 19].

Дещо в іншому значенні термін «концептосфера» використовує О. Селіванова, яка звертає увагу на те, що "в межах концептуальної системи представники когнітивної семантики виокремлюють концептуальні сфери, або домени, вони відповідають фрагментам концептуальної системи, які репрезентують певну предметну галузь (наприклад, тварин, рослин, музики тощо)» [5, с. 261]. Схоже визначення концептополя подає і Ю. Смирнова: «Концептуальне поле – це сукупність одиниць (концептів), що об'єднані спільним (інваріантним) значенням, мають ієрархічну структуру та відображають у мові конкретну поняттєву сферу» [6, с. 31].

Проаналізувавши різні тлумачення поняття «концептосфера», пропонуємо таку дефініцію: концептосфера – це фрагмент ККС, сформований на основі уявлень людини та репрезентований сукупністю одиниць пам'яті (концептів), що групуються за тематичною ознакою. У нашому дослідженні таким фрагментом є концептосфера *душа*.

Розглянемо словникову парадигму лексеми *душа*. ВТСУМ фіксує п'ять значень лексеми *душа*. 1. Внутрішній психічний світ людини, з її настроями переживаннями та почуттями. // За релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини. а) *Відводити душу*: ділитися своїми переживаннями, думками; б) задовольняти яке-небудь сильне бажання. 2. Сукупність рис, якостей, властивих певній особі // Людина як носій тих чи інших рис, якостей. // Почуття, натхнення, енергія. // Про людину з прекрасними рисами характеру. 3 *розм. Про людину (найчастіше за визначення кількості). Ні душі – абсолютно нікого (пусто). Стояти над душею* – надокучати присутністю, наступним переслідуванням. 4 *перен., чого. Основне в чому-небудь, суть чогось* // *Центральна фігура чого-небудь*. 5. *розм. Заглибина в нижній передній частині шиї. В одну душу – настійливо, наполегливо. Не до душі – не подобатися. Душа в душу а) у повній згоді, дружно; б) відверто, щиро. Від душі – дуже щиро, від усього серця. Не йде на душу – не хочеться їсти, робити що-небудь. Не мати за душею – не мати нічого, ніякої власності коштів.* [7, с. 252].

Проте одна річ система значень слова у словнику, тобто лінгвістичне впорядкування лексеми *душа* і зовсім інше – життя слова в художньому тексті. Тут слово *душа* виступає основою створення зорових, звукових, інших фізично і психологічно сприйманих контекстів. Художній текст має викликати у читача не тільки спільні з іншими людьми асоціації. Мистецтво слова, що слугує народженню таких асоціацій, орієнтує читача на цілком конкретні картини, на прив'язаність до певного простору, часу.

Завдання і предмет нашого дослідження зумовлюють доречність визначення основних ознак *концепту* *душа*, який у поетичному тексті виконує роль семантичного центру, має ускладнену структуру. Організуючим ядром такого концепту є слово з узагальнено-символічним значенням. Концепт являє собою неподільне злиття об'єктивно-пізнавального та суб'єктивно-творчого начал. Концепт як особлива семантична категорія має трансцендентний смисл, оскільки є посередником між матеріальним і духовним; семантично місткий, має великий семантичний потенціал, здатний до полісемії; у мовленні реалізується через художні засоби, характерні для ідіостилю поета; семантично відкритий, динамічний, здатний утворювати нові зв'язки з дійсністю, реалізовуватися в нових контекстах, бути одиницею лексичних парадигм (антонімія, синонімія, омонімія).

За О. Потебнею, «світ мистецтва складається з [...] малих і простих знаків великого світу» [8, с. 102]. Правомірність цієї думки якнайкраще засвідчує поезія.

Про художньо-словесне мистецтво та його форми як своєрідні складники культури народу в її тяглоті говорить С. Єрмоленко «Непересічні мовні особистості володіють талантом інтуїтивно відчувати колективний досвід у сприйманні естетичної природи слова й трансформувати його в такі мовні форми, які за природою творення і за характером сприймання(саме в єдності цих двох процесів!) постають як мовно-естетичні знаки національної культури.»[9, с.358–359] Такими мовно-естетичними знаками в українській культурі є стрижневий образ-символ *душа*.

Лінгвопоетичний розвиток слова-образу *душа* пов'язаний із його загальним значенням 'внутрішній психічний стан людини', з її настроями переживаннями та почуттями.

Мовобраз душі експресивно збагачують його епітепні характеристики:

–*позитивні: Їй сняться хмари і липневі грози,/ Чиясь душа, прозора при свічі* [10, с. 41]; *Не маю гріхів потаємних / відкрита моя душа*

[10, с. 155]; *А я – Маруся. Я із – Богуслава / У мене є непродана душа* [10, с. 376]; *Зіграй свою печаль, свою жагучу душу. Пройди по цій землі і слід свій замети* [10, с. 403];

–негативні: *Ти плачеш. Плач. Втішати я не ладен. Душа моя холодна і німа* [9, с. 76]; *Душа моя, знайдибїда!* [10, с. 194]; *Усі вже звикли: геніїв нема./ Послулим душам велено хронтити.* [10, с. 207].

Асоціативність номінації *душа* як вербалізатора переживань, настроїв людини оновлюється в структурах генітивної метафори: серед них звертаємо увагу на метафоричні позначення внутрішнього стану ліричного героя, в яких слово *душа*, *дух* співвіднесені з назвами абстрактних реалій: *Замріть, душі зневірливої схлипи!* [10, с. 194] та конкретних предметів: *І все прозирало до первісної наготи – / До стронцію душ і коріння* [11, с. 517].

Спостережено, що авторське означення *душі* відтворює найвищу напругу, в якій постійно перебуває лірична героїня Л. Костенко: *Мої кохані, милі вороги!.../Якщо я маю біцепси душі –/ то в в результаті сутичок із вами* [10, с. 150]; *Що може душу сколихнуть рабу?/ Січкаря душ, омріяна епоха* [10, с. 167]; *Зажуриться. Ні пари, ані парості/Мігрень душі* [10, с. 234].

Лінгвостетику художнього часу у мовотворчості Л. Костенко показово виявляють генітивні метафори зі словом *душа*: *душа полів, кордон душі, душа тисячоліть: Душа полів, ти пам'ятаєш стерні?/ Оцю печаль, покинутість оцю? / Останній пензель літньої майстерні / Тополя зронить краплю багрецю* [10, с. 239]; *Кордон душі проходить над світами/а там нема демаркаційних зон* [10, с. 261]; *Душа тисячоліть шукає себе в слові* [10, с. 347].

Номінація *душа* стає часто стає стрижнем негативно маркованих порівнянь, в яких обростає новими лексичними й асоціативними зв'язками, як-от у рядках Б. Олійника та Л. Костенко: *Біла твоя озноба / Темна, як вир душа...* [11, с. 213]; *Душа, як бойовище,/ Розколєно пекла* [11, с.191]; *Душа, зруйнована, як Троя, / Своїх убивць переживє* [10, с.542].

Оцінну опозицію формують образи *грішна душа*, *чиста душа*: *Обступає душі наші грішні/ Кредиторів нещадимий стан./ Хто, Богдане, володіє грішми,/ Той тепер в Україні пан* [11, с. 308]; *Краще хрест – на грішну душу, /Ніж втопить її в меду пан* [11, с. 276]; *Ми відспівали їхні чисті душі./ Вони нас не спалили у клятьбі,/ Вони – простили.... Але пам'ять душить/Чи маєм право ми простить собі* [11, с. 265].

Із семантичної глибини образу *душа* народжуються складні метафоричні комплекси, сакрально-лірична тональність яких мотивує розгортання лексично-образного ряду: *людина – Бог – душа: Я тихо молився, Боже, тепер я кричу вже криком –/Прикрій мою душу, Боже, щитом малим і великим* [10, с. 218].

Метафорична тема 'компроміси неправди в душі' має словесне асоціативне вираження в наступному поетичному контексті: *Тих відспівують,/ а вони – живі.У наших душах, квітах, у крові/ А ці співають !–Хоч душа в них –яма/ Перевдягання душ./А душі – голі* [11, с. 244].

Фразеологічні одиниці з компонентом *душа* корелюють з духовним особистісним кодом людини і є елементом етносвітогляду народу: *Де б отак баритися, бісові душі?/... Відгуло на соту весну/ Збились ми з дороги земної у пуці/ То оце вертаєм небесну* [11, с. 218]; *Трусив державу, обома як грушу. І якось за ікону в потойбіч/Віддав чортам без торгу власну душу,/ І тішивсь, що за безцінь має річ* [11, с. 223]; *Злітай, козаче, в голубінь стрімку:/ Та от смикаєшся, а злетіть несила:/ Душа ж бо на чужому поводку* [11, с. 527];

Не озивайте ім'я Бога всує/Коли в душі його давно нема [11, с. 318]; *Доки душу не взяло /в лапи запорів жорстоко*[11, с. 318].

В поетичному дискурсі Б. Олійника та М. Вінграновського спостережено контексти, в яких поетонім *душа* є об'єктом дії. Семантичне значення розгортається в площині 'купити душу', 'взяти душу', 'заманити душу', 'труїти душу': *Крутий баришник – двадцять перший вік / В надії душі прикупить за шлунок* [11, с. 538]; *Та нині ворог особливий, друже,/ Цей не по землю, цей прийшов по душі, Щоб взяти їх на золотий аркан*[11, с.539]; *Бо хай усіх закупить – до ноги./ Не так на світі буде гидко й душно!/ Нам головне, Богдане, тільки б душі / Він, як овець, не вивів на торги*[11, с. 540]; *Труїти душу кожен раз/ Я вже не можу – будь я проклят!/Пищать дощі, і води топлять/ І душу, і терпіння, й час* [12, с. 261].

Дієслівні метафоричні конструкції слова-образу *душа* конкретизують позитивну настроєність стрижневої номінації: *Вклоніться великі народи / моєму народу/ Він навіть в пеклі душею до вас яснів* [11, с. 520]; *... і очистились замученою душею / Від того, кому, може, більше вірили, як собі* [11, с. 520].

Негативну семантику тривоги неспокою, підсилюють екзистенційно марковані метафори: *Щось мутно мені на душі* [11, с. 187]; *Від жаху похолонуло в душі* [11, с. 209]; *Я зрозумів тривогу*

наших душ: Чи діти спадок збережуть великий? [11, с. 92]; В душі моїй неспокій – день мій кожен/ Що ніч-уніч заснути він не може. Передчуттями тьмяними тривоже,/ Пришпорює неначе б то коня.../ Димить стерня... [12, с. 59].

На рівні експресивного синтаксису цю тему розгортають предикативні метафори: *душа – яма, душа – порожнина: А довкруг – ні душі /позаяк замість души – порожнини* [11, с. 317]; *А ці співають! – Хоч душа в них – яма.* [11, с. 244].

Інший змістовий і оцінний формант мають метафоричні описи душі в наступних контекстах: *Душа його пречиста, як свято, А в серці дума й пісня обнялись* [11, с. 179]; *Зоставсь в душі заповітний куток, Де казка дримає, як маля* [11, с. 212]; *І ввілеться в душу, як в чашу/ козацький ромен* [11, с. 320]; *Ні вітру в гаї, ні хмаринки в небі/ Лиш золота гроза в душі моїй* [12, с. 120]. Такі метафори, репрезентуючи внутрішній світ людини в цілому, несуть позитивну настроєвість, вказують на радісний стан душі.

Специфічну естетизацію поетизму душа спостерігаємо в метафорах-персоніфікаціях: *В бен-тезі я! Душа моя живе/ Твоїм печальним іменем прозорим* [12, с. 120]; *Стобальним, стоголобальним болеем До неба дибиться душа* [9, с. 165]; *Страшніше смерті – воля на приколі/ Коли душа у ліжнику дрима./ І ти уже не відчуваєш болю/ І навіть ворога тобі катма, Не дай нам, Господи, такої долі* [11, с. 527]; *Ох, знаю сам, до чого докотивсь:/ І сором, і душа болить та плаче* [11, с. 533].

У поетичному світі Ліни Костенко душа як вираження безсмертя людини оживає, перебуває в безперервному русі: *Душа складала свій тяжкий екзамен* [10, с. 14]; *І після тих лісів і пнів отих зміїних/ зігрілася душа, розмерзлась, ожила* [10, с. 407]; *І далі йшли. Вертатись не умнозі./*

Хто озирнувся, той душею стерп А прийде ніч-болить душа словами [10, с.380]; *Душа пройшла всі стадії печалі тепер уже сміятися пора.* [10, с.266].

Звертаємо увагу на вислови із компонентом душа в поетичному дискурсі Л.Костенко, що розкривають тему духовних витоків та безсмертя народу: *Душа належить людству і епохам* [10, с.27]; *Душа єдина на землі держава,/ де є свобода чиста, як озон* [10, с.261].

В інших контекстах авторки простежуємо й тему супротиву життєвим випробуванням: *Життя – це оббирання реп'яхів, / Що пазурами уп'ялися у душу* [10, с.178]; *Сахається розгублена душа, почувши раптом тихі кроки щастя* [10, с.273].

Поетичний словотвір по-своєму відбиває ставлення поетеси до традиції Авторської лексичний новотвір *щодуші* в контексті *І так щодня, щовечора, щоранку,/ так щодуші!* – *Мигтить у всі кінці* [10, с.115] вирізняється особливою експресією і вживається в одному синонімічному ряду з часовими позначеннями.

Висновки. Перспектива подальших досліджень. Отже, через поєднання традиційного й індивідуально-авторського поетизму душа засвідчує оновлення його усталеності в національній поетичній системі. Кожен із образів має широке коло варіантів на різних семантичних рівнях, до яких входять як загальноприйняті трактування, так і суто авторські інтерпретації. Багатство й оригінальність семантичної трансформації аналізованого образу засвідчує самотність поетичного мовлення митців, вказує на їх місце в індивідуальній мовній картині світу в цілому. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розгляді лінгвістичної інтерпретації поезії початку ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тянь-Дзюнь. Сопоставительный анализ концептосфер русской и китайской фраземики. Языковая личность: проблемы когнитивной коммуникации: [сб. науч. тр.]. Волгоград : «Колледж», 2001. С. 44 – 47.
2. Лисиченко Л.А. Людина і мовна картина світу. Ритми сучасної філології: до 50-ти річчя професора Т.А. Космеди: [зб. наук. ст.]. Львів : ПАІС, 2007. С. 69–74.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : [монографія]. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
4. Слышкин Г.Г. Текстовая концептосфера и ее единицы. Языковая личность: аспекты лингвистики лингводидактики: [сб. науч. тр.]. ВГПУ. Волгоград : Перемена, 1999. С.18 – 27.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 712 с.
6. Смирнова Ю.П. Средства активации суперконцепта «двигатся» в английских текстах и их переводах: дисс... канд. филол. наук: 10.02.20. Уфа, 2001. 133 с.
7. ВТСУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
8. Потебня А.А. Мысль и язык. Київ, 1993. С. 102.

9. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
10. Костенко Л.В. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.
11. Олійник Б. Вибрані твори: в 2 т. Т. 1. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2005. 605 с.
12. Вінграновський М.С. Вибрані твори: У 3 т. Микола Вінграновський. Тернопіль : Богдан, 2004. Т.1: Поезії. 400 с.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.6>

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ СИСТЕМИ МВС У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

SPECIFICITY OF TRAINING OF CURSES OF THE SYSTEM OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF TRADE UNION

Ситько О.М.,

orcid.org/0000-0001-9831-6182

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки*

Одеського державного університету внутрішніх справ

У статті акцентовано увагу на недостатній підготовці курсантів системи МВС у вищих закладах освіти до професійного спілкування. Визначено зовнішні фактори, що негативно впливають на культуру спілкування. Представлено деструктивні прояви некомпетентної поведінки працівників поліції. Розглянуто важливість проведення модернізації діяльності правоохоронних органів. Визначено важливість високого рівня сформованості рідної комунікативної компетенції для працівників правоохоронних органів. Представлено теоретичне підґрунтя компетентностей професійного спілкування курсантів. Розглянуто вимоги до змістовного наповнення професійно-комунікативної діяльності фахівця. Окреслено мету та змістовне наповнення дисципліни «Українська мова (за фаховим спрямуванням)». Охарактеризовано мову професійного спілкування та її ключові складові. Визначено особистісний критерій впливу на мову професійного спілкування. Наголошено на важливості застосування комунікативно-функціональний підхід. Охарактеризовано функції мови професійного спілкування (комунікативну, ідентифікаційну, виразну, гносеологічну, мисленнєву, естетичну, номінативну) важливі для державного сектора. Вказано дисципліни з якими пов'язана дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Визначено місце дисципліни у освітній програмі закладу вищої освіти. Охарактеризовано вивчення українського мови як колючого компонента загальної програми навчання, виховання та розвитку особистості курсанта. Представлено особливості професійної підготовки курсантів. Розглянуто коло очікуваних від випусника знань, умінь та навичок. Представлено формат навчання, що сприяє розвитку усного спілкування у професійному секторі. Визначено напрямки особистісного та професійного зростання майбутніх правоохоронців під час відвідування занять з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна підготовка, українська мова професійного спрямування, курсанти, правоохоронна діяльність.

This article concerns the insufficiency of vocational training for cadets of the Ministry of Internal Affairs at higher educational establishments in the professional communication field. This article researched the following issues: external factors which negatively affect the communication culture; destructive manifestations of incompetent police behavior; the significance of modernizing the activities of law enforcement agencies. Nevertheless, the importance of a high level of formation of native communicative competence for law enforcement officers is established. The theoretical basis of the cadets' professional communication competence is presented and, consequently, the requirements for the content of the specialist's professional-communicative activity are considered. The purpose and content of the "Ukrainian Language (by professional orientation)" discipline are highlighted. Moreover, this article describes the language of professional communication and its core elements, defines personal criteria of influence on professional communication language, and reiterates the significance of using a communicative and functional approach. The functions of the professional communication language (e.g. communicative, identifying, expressive, epistemological, intellectual, aesthetic, and nominative) are important for the public sector. There are specified disciplines associated with the "Ukrainian language (by professional orientation)" specialization. This article identifies the place of discipline in the curriculum of higher education institutions. The study of the Ukrainian language is described as a general component of the overall program of education, training, and personal development of the cadets. However, notwithstanding the expected scope of knowledge and skills is considered, this article presents the peculiarity of the cadet's professional training and shows